

märka last

MTÜ Lastekaitse Liidu ajakiri

1/2015

MÄRKA JA ARMASTA!

Arvutimängud on põnevad, kuid ära ennast mängima unusta

Iga kodaniku kohustus on teatada abi vajavast lapsest

Projektiga „Kiusamisest vaba lasteaed ja kool“ liitunud koolide ja lasteaedade pere suureneb tänavu veelgi

HEA NÕU LASTEGA PEREDELE:

Euroopa Inimõiguste Kohtu lahendite analüüs

Lapse õiguste konventsiooni artikkel 40

Osalisriigid tunnustavad, et igal lapsel, keda kahtlustatakse, süüdistatakse või kes leitakse süüdi olevat kriminaalseaduse rikkumises, on õigus sellisele kohtlemisele, mis arvestab lapse väarikustunnet ja väärtushinnanguid, suurendab lapse austust inimõiguste ja teiste inimeste põhivabaduste vastu ning arvestab lapse vanust ja toetab lapse ühiskonda reintegreerimise taotlust ning tema omandatavat konstruktiivset osa ühiskonnas.

Toimetaja:
Mart Valner

Kujundus ja illustatsioonid:
Katrín Nõu

Ajakirja kontakt:
ajakiri@lastekaitseliit.ee
Ajakiri.lastekaitseliit.ee

Väljaandja: MTÜ Lastekaitse Liit

MÄRKA JA ARMASTA!

LOONE OTS

MTÜ Lastekaitse Liit

president

Jõulu eel istusin lasteetendusel. Saal oli täis, pered otsisid kohti. Lapsi saatvad isad-emad TÄITSID kähku ja kindlalt esimesed read. Vanemateta tulnuil jäi üle vaid kaelu küünitada. Keegi ei mõelnud, et koolieelikud jäävad suure mehe selja taha. Ei tulnud selle peale, et üks vanem võinuks loovutada oma koha võõra lapse heaolu nimel.

Teatripublik kindlasti armastas lapsi. Vaatevälja ei varjanud nad mitte pahast tahtest. Nad lihtsalt ei tulnud selle peale, et mõelda oma perest üks koht kaugemale.

Täiskasvanud viibutavad tihti näppu ja ütlevad kui ühest suust: „Te muudkui õpetate lastele nende õigusi. Miks te ei õpeta kohustusi?“ Üks lapsepeksu tõttu eeluurimise all olev ema saatis mulle sel teemal lausa pika kirja. Ta tundis end ohvrina, keda tütre halb käitumine on õige ja õiglase vastureaktsioonina kehavigastusi tekitama pannud. Temas ei olnud armastust. Nii ei saanud seda nõuda ka tema katkise eluga tütrelt.

Esimest korda kogus ERRi vaadatuim saade „Jõulutunnel“ koostöös MTÜ Lastekaitse Liiduga annetusi andekate, kuid mis tahes põhjusel esesetoestuseks abi vajavate laste huvihariduse jaoks. ERRi

otsus valida teemaks just lastekaitse on suur, kuid söandan väita, et ka teenitud tunnustus vabatahtlike lastekaitsjate tööle.

Igal aastal on „Jõulutunneli“ muljet avaldav summa kogunenud mõne euro kaupa, andjaks kogu Eesti rahvas, ka need, kelle jaoks iga euro arvel. Pea iga inimene on nõus headuse nimel oma varast tükikese loovutama. Raha andmisest raskem on muuta oma täiskasvanuharjumusi, loovutada tükike mugavust, panna tähele lapsi ja mõelda sammuke ette, kuidas nendel hea oleks. Sel aastal kogunes neid väikeseid, ja suuremaid, annetusi üle 147 000 euro. Me tahaksime tänada kõiki, kes mõtlesid ka teiste lastele sel Jõulutunneli päeval.

Ajakirja „Märka last!“ nimi võtab kahe sõnaga kokku vana loo, mille järgi kaks tuhat ja neliteist aastat tagasi hakkas ühe lapse ja tema perekonna armastus päästma maailma. See sõnum on teada ja on levinud üle kogu maakera. Mõelgem sellele ikka ja uuesti. Mitte kui põhjusele katta laud looka ja koguda kuusekõrgune kuhi nänni. Vaid kui põhjusele väärtustada teisi, aga eelkõige lapsi meie peres, meie ümber ja veelgi kaugemal. Just nii saab sõna üleilmastumine endale õige sisu. Sõjad, terror ega börsilangus ei suuda panna vankuma maailma, kus on olemas armastus.

Head uut ja palju armastust aastasse 2015!

Arvutimängud on põnevad, kuid ära ennast mängima unusta

Kerli Kuusk, Projekti „Targalt internetis“ koordinaator

Käua oodatud talvevaheaeg on kätte jõudnud. Nüüd on lastel rohkem aega mängida. Loodetavasti on õues lumi maas ning koos pere ja sõpradega saab väljas kelgutada, suusatada, lumememme ehitada või muud põnevat ette võtta. Samas on õhtud pimedad ning mõnikord kohe üldse välja ei kipu, siis on hea toas erinevaid mängu mängida, nende hulgas ka arvutimänge.

Arvutimäng on samamoodi arendav nagu lauamäng või õues peituse mängimine – laps õpib uusi olukordi hindama ja lahendusi otsima. Arvutimängud on kasulikud, sest laps õpib lahendama erinevaid situatsioone ja probleeme, areneb loogiline põhjus-tagajärg seostel põhinev mõtlemine, samuti ruumiline mõtlemine ning arvuti kasutamise oskus.

Probleemid tekivad siis, kui arvutimäng muutub lapsele esmatähtsaks ning selle kõrval ununevad nii koolitöö, sõbrad ja teised hovid. Mängu mängimiseks või lisaboonuste saamiseks võib käiku minna päris raha, milleks võib kuluda kogu taskuraha või enamgi veel, ja vähese liikumise tõttu jääb tahaplaanile lapse kehaline areng.

Selleks, et laps liigselt arvutimänge ei mängiks, tuleb kehtestada selged reeglid, kui kaua tohib arvutis olla. Vajadusel saab lisada ka tehnilised piirangud võrgukasutusele või paigutada arvuti üldkasutatavasse tuppa. Kuna sageli kasutatakse

mängimiseks ka nutitelefone, siis tuleb omavahel kokku leppida ka nende kasutamise reeglites. Kindlasti tuleb välja pakkuda lapsele huvitavaid alternatiivseid tegevusi.

Arvutimängud võivad lapsele õpetada raha mõistet ja selle väärtust. On aga oht, et kiiremini mängus edasi liikumiseks või uute ja huvitavamate mängude ostmiseks, kasutatakse liigselt oma või läheb käiku ka lapsevanema raha. Kuna mänguhoos lapsel võivad hägustuda piirid lubatu ja keelatu vahel, siis tuleb seada selged reeglid ka raha kasutamisele.

Lapsevanematel tuleks jälgida, et arvutimäng oleks lapsele eakohane. Arvutimängude ostmise teeb lihtsamaks PEGI märgisüsteem (www.pegi.info), mis loodi abiks lapsevanematele, kes tahavad teada, mis sisuga ning millisele vanusegrupile mäng on loodud.

**Nõu ja abi saamiseks saab pöörduda ööpäevaringselt
töötavale tasuta lasteabitelefoni 116111 või kirjutada
info@lasteabi.ee.**

**Rohkem infot leiate veebilehelt
www.targaltinternetis.ee**

Iga kodaniku kohustus on teatada abi vajavast lapsest

Enelis Linnas, Lasteabi Infotelefon

Lasteabitelefon 116 111 on mõeldud laste abistamiseks. Telefonile võivad helistada kõik, kes soovivad saada nõu last puudutavates küsimistes või teavitada abivajavast lapsest. Meil on hea meel pakkuda nõu nii lastele kui täiskasvanutele ja nõustada helistajaid erinevate probleemide ning murede puhul. Lasteabitelefonile helistatakse teatamaks väärkoheldud või hooletusse jäetud lapsest kui ka seetõttu, et saada nõu hooldusõigusküsimustes või üleüldist informatsiooni, mis on seotud laste kasvatamisega. Suure osa lasteabisse tulnud kõnedest moodustavad aga inimeste vahelised suhted. On need siis arusaamatused lapse ja vanema vahel, keerulised suhted eakaaslastega või siis näiteks lapsevanemate omavahelised tülid, mis paratamatult mõjutavad lapsi ja nende heaolu.

Muresid, millega meie poole pöörduakse on erinevaid, mõned natuke tõsisemad kui teised. Meie lähtume aga põhimõttest, et iga inimese hingeveaev on inimese enda jaoks suur ning suhtume igasse räägitud muresse tõsidusega. Aitame alati oma nõu ja jõuga ning vajadusel suuname juhtumi edasi pädeva spetsialistini.

Kui mõelda möödunud jõuluajale ja pöördumistele, mis jõudsid meieni pühade ajal siis vesteldud on lapsega, kes oli väga mures, kuidas päkapikud saavad sussi sisse maiustusi panna ühtegi jalajälge aknalauale jätmata või lapsega, kes oli segaduses, kas jõuluvana ikka on olemas ning kuidas seda kindlaks teha. Paraku aga kõikide kõnede sisu nii soe ei ole, vaid pigem vastupidi. Jõuluajal jõuab meieni palju kurbasid lugusid, mis hõlmavad lapse hooletusse jätmist ja väärkohtlemist nagu näiteks jõuluõhtul lapse õue külmetama jätmine või lapse kallal füüsilise vägivalla kasutamine. Samuti ei ole harvad korrad, kui vanemad kaklevad

ning lapsed peavad seda pealt kuulama, on hirmul ning soovivad, et see lõppeks.

Lasteabitelefoni eesmärgiks on lähtuda alati lapse parimast huvist ning ükski mure pole liiga väike ega tühine, et seda mitte märgata ja sellest rääkida. Iga laps peab saama aidatud, kui ta seda vajab. Proovime alati mures abiks olla, olgu selleks jõulu-aeg või südasuvi. Selleks, et meie saaksime aidata on aga vaja inimesi, kes teataksid meile lapsest, kes võib vajada abi.

Soovitame üleüldse inimestel enda ümber rohkem ringi vaadata ning märgata abivajajaid. Kui tegemist on aga abituse olukorras oleva alaealisega, siis teatage sellest kindlasti kas lasteabitelefoni **116 111** või kohalikku omavalitsusse.

Kui on kahtlus, kas võtta lasteabitelefoni ühendust või mitte, soovitame kindlasti seda teha. Koos on lihtsam jõuda otsuseni, mida teha või kuidas olukorda lahendada.

Kes aga näiteks helistada ei soovi, aga meiega rääkida tahaks on võimalus meiega kontakteeruda:

Skype: **Lasteabi_116111**, kirjutada saab 24/7

Online nõustamine läbi kodulehe www.lasteabi.ee ("Küsi nõu") toimub 24/7

Kirjutada e-posti aadressile info@lasteabi.ee

Facebooki lehel „**Et ükski laps ei jääks abita kui ta seda vajab!**“ jagatakse erinevaid uudiseid ja sündmuseid, mis on seotud laste ja noortega.

Aastaks 2015 valmib ka lasteabi rakendus IOS ja Android platvormile, mille kaudu saab rääkida nõustajatega chat liidese vahendusel, vaadata üldlevinud küsimusi ja vastuseid ning tutvuda erinevate videotega.

OLEN ÜKS SUUR KÕRV

☎ 116111

Kuulan ära kõik
suured ja väikesed
mured! Helista
Lasteabi tasuta
numbrile **116111**
kasvõi öösel.
Meie aitame!

Lasteabi.ee
☎ 116 111

 sotsiaal
ministeerium

Projektiga „Kiusamisest vaba lasteaed ja kool“ liitunud koolide ja lasteaedade pere suureneb tänavu veelgi

Kadi Hainas, Projekti „Kiusamisest vaba lasteaed ja kool“ võrgustikutöö

Tallinna Lilleküla Gümnaasiumis on parajasti käimas eesti keele tund. Õpetaja palub lastel klassi keskele ringi moodustada ning teatab: „Nüüd hakkame tähestikku õppima!“ Kuid tegemist ei ole tavalise häälikute ritta ladumisega. Appi tuleb sõber karu, kelle ülesandeks on lapsi õppimisel aidata. Poisid-tüdrukud hakkavad järgemööda tähestikku lugema ning iga järgneva õigesti öeldud tähega rändab karu vasakul seisva klassikaaslase pisikeste käte vahele. Niimoodi mitu ringi – küll kaashäälikute, küll täishäälikutega. Suur lilla karu ei ole pelgalt, pehme kaisuloom klassi riulil. Rõõm on näha, kuidas õpetajate silmad säravad ning kui loominguliselt on nad õppeprotsessi läbi „Kiusamisest vabaks“ metoodika lähenenud.

Tänaseks on MTÜ Lastekaitse Liit poolluuluviidava projekti „Kiusamisest vabasteaed ja kool“ liitunud 397 lasteaeda ning 25 pilootkooli üle Eesti. Selle aasta septembrist hakatakse lisaks pilootkoolidele metoodikat rakendama ka uutes liituvates koolides, mida on kokku 57 ning kes saavad metoodikast põhikoolituse 2015. aasta esimeses pooles. Lasteaedadele toimub tänavu 14 põhikoolitust üle Eesti, kus osaleb ligikaudu 100 lasteaeda, kes on juba eelnevalt metoodikaga liitunud, ning 33 lasteaeda, kelle jaoks on „Kiusamisest vabaks“ metoodika täielikult uus.

Projekti „Kiusamisest vabasteaed ja kool“ peamiseks eesmärgiks on kiusamise ennetamine ning väärtuskasvatus nii varases eas kui võimalik. Mänguline metoodika „Kiusamisest vabaks“ aitab ennetada kiusamiskäitumist lasteaias ning varases koolieas. Seeläbi õpetatakse lastele ka nelja põhiväärtust, millele projekt toetub: sallivus, austus, hoolivus ja julgus. Mida varem need väärtushinnangud kujunevad, seda suurem on tõenäosus, et laste käitumisnormid ja sotsiaalsed suhted on kvaliteetsed ka tulevikus.

Koolitustel ning infopäevadel oleme õpetajatelt kuulnud väga palju emotsionaalset ning positiivset tagasisidet ning mis kõige rõõmustavam – õpetajad on märganud mõnda aega peale metoodika kasutamist muutusi ka oma rühma sisekliimas.

Siinkohal saab tuua näiteid metoodika rakendamise positiivsetest tulemustest, mis on õpetajate ja lastevanemate arvates lasteaedades muutunud: õpetajad oskavad läbi viia arutelusid lastega väärtuste ja kiusamise teemal; lapsed ja lapsevanemad on aktiivsemad õpi- ka kasvukeskkonna kujundamisel lasteaias ning laste omavahelised suhted ja koostöö lastevanematega on paranenud.

Projekt „Kiusamisest vabasteaed ja kool“ on rahastatud Euroopa Majanduspiirkonna (EMP) toetuste programmi „Riskilapsed ja –noored“ avatud taotlusvoorst „Kaasamine ja sekkumised haridussüsteemis“. Programmi viivad üheskoos ellu Haridus- ja Teadusministeerium, Justiitsministeerium ja Sotsiaalministeerium. Programmi rakendusüksuseks on Eesti Noorsootöö Keskus ning partneriks Norra Kohalike Omavalitsuste ja Regionaalsete Omavalitsuste Liit.

“Seeläbi õpetatakse lastele ka nelja põhiväärtust, millele projekt toetub: sallivus, austus, hoolivus ja julgus.“

HEA NÕU LASTEGA PEREDELE:

Euroopa Inimõiguste Kohtu lahendite analüüs

Ene Ahas, vandeadvokaat advokaadibüroo Sirel & Partnerid

Lapse ja vanema vaheline suhe on kaitstud nii siseriiklike- kui ka rahvusvaheliste õigusaktidega. Tegemist ei ole üksnes perekonnaõigusest tuleneva subjektiivse õigusega, vaid inim-ja põhiõigusega, mis kuulub õiguse perekonnaelu kaitsele ning mille kaitse on tagatud EIÕK (Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon) artikliga 8 ja Eesti Vabariigi Põhiseaduse paragrahviga 26.

Tervikuna Euroopa Inimõiguste Kohtu (EIK) praktikat analüüsid esile tuua asjaolu, et üha enam on EIK võtnud menetlusse kohtuasju, mis kas otsestelt või kaudsemalt on seondunud laste põhiõiguste kaitse tagamise vajadusega ka sellistes asjades kus laps ei ole otsestelt menetlusosaliseks. Näiteks on EIK mitmetel juhtudel kohtuasjades, mis on seondunud vanema väljasaatmisega riigist, osundanud vajadusele sellise otsuse tegemisel arvestada väljasaadetava laste õiguste ja huvidega ning kaaluda otsuse mõju juba preventatiivselt.

EIK on kohtuasjas M.P.E.V. jt vs Šveits, kohtuotsus 08.07.2014 esile toonud, et kohus peab vanema väljasaatmisel alati kaaluma ka lapse paremaid huve ja leidma tasakaalu erinevate huvide vahel.

Nimetatud kohtuasjas olid mees ja naine lahutatud mehe riigist väljasaatmise otsuse tegemise aja seisuga, kuid neil oli ühine laps. Siseriiklik kohus ei arvestanud otsuse tegemisel, et "kui isa saadetak tagasi, siis väheneks lapsega suhtlemine drastiliselt. Šveitsi kohus ei käsitlenud üldse kaasust lapse parimate huvide kaitse aspektist. Isa ja lapse suhe on pereelu kaitsealas".

Kohtuasjas Kaplan jt vs Norra, kohtuotsus 24.07.2014, andis EIK selgitusi immigrantide põhiõiguse koosseisus oleva pereelu kaitse küsimusega ning jõudis järeldusele, et autistliku lapse isa väljasaatmine ei ole demokraatlikus ühiskonnas vajalik.

Kohtuasi seondus pereisa riigist väljasaatmisega ja 5-aastase sisenemiskeelu kehtestamisega, millega kaasnes perest eraldamine. Kaebuse esitasid kõik perekonnaliikmed – vanemad ja nende kolm alaealist last. Ühel lastest oli diagnoositud autism. EIK selgitas kõnesolevas kohtulahendis, et välismaalasel ei ole EIÕK alusel õigust valida riiki elamiseks. Juhul kui aga immigratsiooniküsimused põimuvad perekonna kooselu võimaldamise küsimusega, siis võib riigi kohustus võimaldada pereliikmetel riiki siseneda tuleneda konkreetse asja tehiooludest. Laste seisundit tuleb reeglina samastada vanemate seisundiga, sest vastasel korral võiksid vanemad ära kasutada lapsi riigis viibimise loa saamiseks. Reeglina ei ole isiku kodumaa meditsiinisüsteemi madalam tase asjaoluks, mis välistaks tema väljasaatmise. Kohtus leidis tuvastamist, et isa ja autistliku lapse vahel oli väljakujunenud turvaline kiindumussuhe. Laps oli seetõttu enam kiindunud isasse, isa juuresolek mõjus lapse arengule alati soodsalt. Pere lahutamine viieks aastaks ei olnud selliste erandlike asjaolude – ennekõike

noorima lapse huvide tõttu proportsionaalne. EIK otsustas, et kaebaja väljasaatmine Norrast ning 5-aastase sisene-mise keelu seadmine ei olnud kooskõlas EIÕK artikliga 8. Mitevaralise kahju hüvitamiseks määras EIK 12 000 eurot ning kulude katteks 8 000 eurot.

Kõige enam on EIK oma lahendites juhtinud riikide tähelepanu vajadusele tagada kõigile isikutele riigisiselt tõhusate õiguskaitsevahendite olemasolu ning kättesaadavus. Õigus tõhusale menetlusele enda kaitseks tuleneb EIÕK artiklist 13.

Iseäranis on rõhutatud seda, et kohtumenetluse aeg ei määraks lapsega seotud õiguslikke küsimusi.

Kohtuasjas Strömblad vs Rootsi, kohtuotsus 05.04.2012 avaldas EIK, et "Lapsevanemate omavahelise koostöö puudumine ei ole vabandav asjaolu riigipoolsete kohustuste mittetäitmiseks.

Riigi hoolsuskohustus lapsega seotud vaidluste kiirel lahendamisel peab välis-tama selle, et aeg de facto määrab õigus-likke küsimusi. Selles mõttes kattub artikli 8 kaitseala menetluslik kohustus artikli 6 lg-st 1 tuleneva riigi kohustusega tagada isiku tsiviilõiguste ja kohustuste üle otsustamine mõistliku aja kestel."

Kohtuasjas Drenk vs Tšehhi Vabariik, kohtuotsus 04.09.2014, on rõhutatud vanema enda kohustust kasutada enne EIK pöördumist ära kõik seaduses ettenähtud õiguskaitsevahendid oma õiguse realiseerimiseks. Seejuures, ei ole lapsevanemal õigust nõuda lapsele kahjuliku meetme kohaldamist suhtle-misõiguse realiseerimiseks. Kõnesolevas kohtuasjas selgitas EIK, et „Kohtutel tuleb tasakaalustada pereasjades vanemate ja laste huve, kusjuures lapse huvid on ülimuslikud.

Siseriiklikel võimuorganitel on otsene teave asjaosaliste ja asjaolude kohta ning seetõttu on riikidel avar hindamis-ruum hooldusküsimuste otsustamisel. Hindamisruum aheneb siis, kui vanema ja lapse suhetes kohaldatakse sellist meetet, mis võib viia suhte katkemiseni.

Kohtulahendiga soovitud tulemuse mittesaavutamise ei tähenda tõhusa kohtuliku õiguskaitsevahendi puudumist (kohtuasjas Nicolò Santilli vs Itaalia, kohtuotsus 17.12.2013).

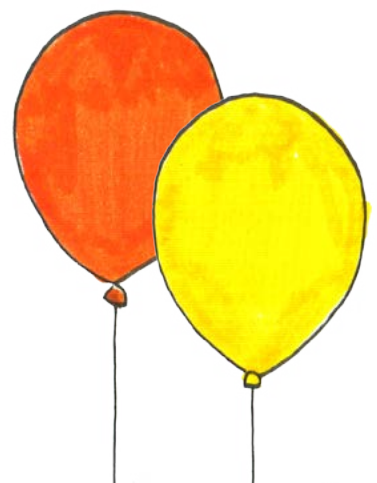

Kohtuasjas Chabrowski vs Ukraina, kohtuotsus 17.01.2013 juhtis EIK tähelepanu sellele, et ametivõimude tegevus ka lapseröövi asjades lapse tagastamisel teise riiki ei tohi jääda formaalseks. Samas rõhutades, et lapse parimate huvide põhimõtte on ülimusliku tähendusega ka Haagi lapseröövi konventsiooni kontekstis.

Selles kohtuasjas heitis kaebaja ette, et kuigi oli olemas kohtuotsus lapse väljaandmise kohta, siis kaebaja väidete kohaselt ei tegutsenud ametivõimud hoolsalt ja tegeliku sooviga kohtuotsust täita, sest laps koos emaga elasid Ukrainas avalikult ning laps käis koolis. EIK selgitas antud kohtuasjas, et ametivõimude kohustus tagada lapse kooselu vanemaga ei ole absoluutse iseloomuga, sest juhul kui laps on elanud teise vanema juures, võib osutuda vajalikuks astuda ettevalmistavaid samme lapse andmiseks vanemale, kelle juurde kohus on ta määranud. Ametivõimudel tuleb tegutseda kiiresti selleks, et vältida ajafaktori mõju lahus elavate vanema ja lapse suhetele. EIK otsustas, et ametivõimude tegevus oli formalistlik ning puudus tegevuste kooskõlastamine. Valitsus ei osundanud tõhusatele õiguskaitsevahenditele, mida kaebajal oleks tulnud kasutada kohtutäiturite tegevusetuse vastu. EIK-i hinnangul ei olnud ametivõimude tegevus kohane ning asjas oli artikli 8 rikkumine.

Vastukaaluks kiire tegutsemiskohustusele lapsega seotud asjades on EIK väga paljudel juhtudel rõhutanud aga ka seda, et kohustus tagada vanema suhtlemine lastega ei ole suunatud tulemusele, vaid mõistlike meetmete kohaldamisele. Nii on EIK kohtuasjas Krasicki vs Poola, kohtuotsus 15.04.2014 avaldanud, et EIK on korduvalt rõhutanud, et lastega seotud asjades on laste huvid primaarsed ja ülimuslikud vanemate huvide ees. Vanemal ei ole õigust taotleda lapsele kahjulike meetmete kohaldamist.

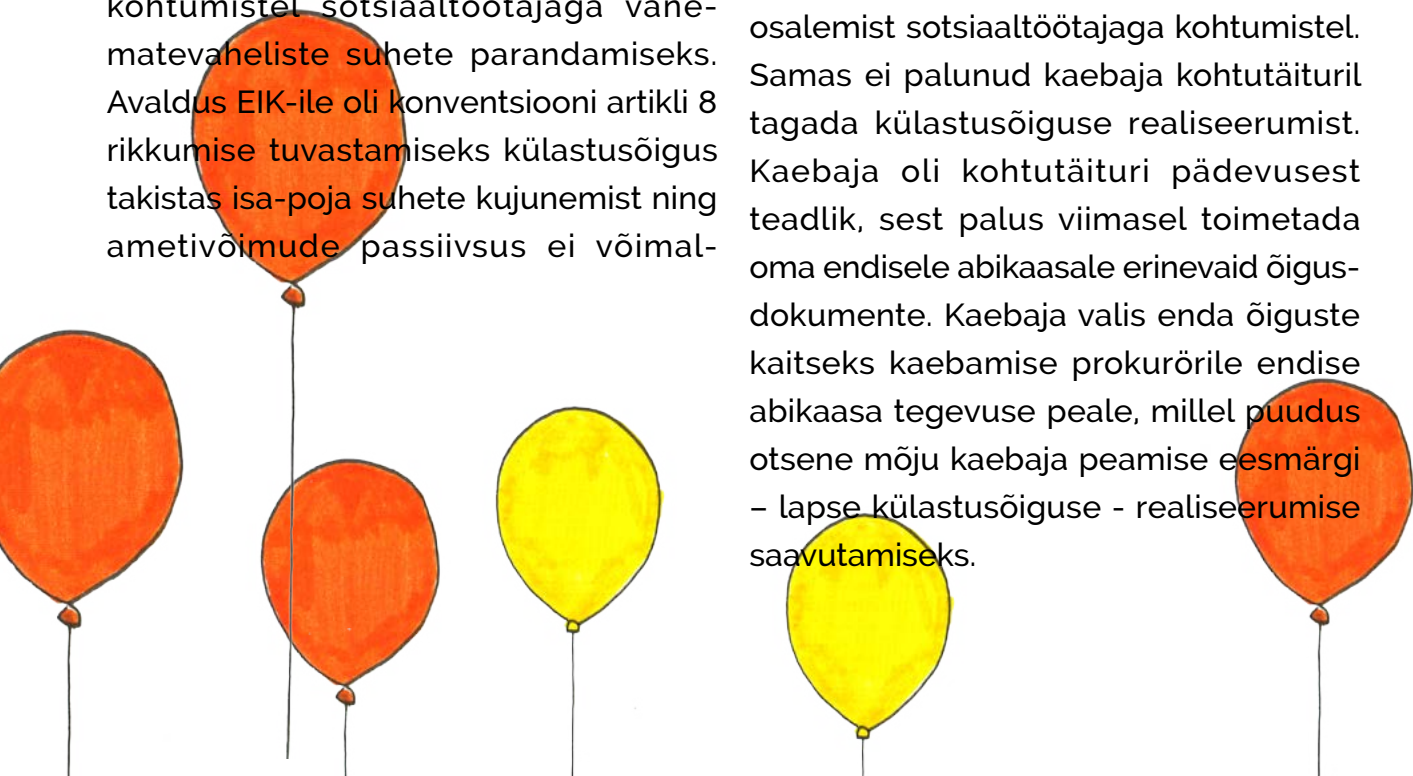
Ametivõimude kohustus toetada lapse ja lahuselava vanema suhtlemist ei ole suunatud lõpptulemusele, vaid sobivate meetmete kohaldamisele, mis arvestavad ka lapse huve. Viivitused sobivate meetmete kohaldamisel võivad viia selleni, et aeg määrab de facto peresuhete iseloomu. EIK-il tuli seetõttu hinnata, kas Poola ametivõimud astusid kõik mõistlikud sammud kaebaja suhtlemise tagamiseks tema lastega.

Külastusõiguse puhul on EIK korduvalt rõhutanud vajadust lapsest lahus elaval vanemal käituda heauskselt külastusõiguse realiseerimiseks.

Kohtuasjas Dumitru Carstoiu vs Rumeenia, otsus avalduse vastuvõetavuse kohta 07.05.2013 oli tegemist olukorraga, kus kaebaja lahutas abielu ühise lapse (sündinud 2005. a) emast 2006. a ning kohus määras lapse elama ema juurde. Kaebajale anti külastusõigus. Vanematevahelised suhted teravnesid ning lapse ema tegi takistusi kaebaja külastusõiguse realiseerumiseks. Mõlemad vanemad esitasid teise vastu kriminaalkaebusi ning prokurör määras kummalegi rahatrahve. Kuigi kaebaja pöördus korduvalt siseriiklike kohtute poolt külastusõiguse tingimuste muutmiseks või lapse andmiseks tema juurde elama, jäi enamik taotlusi rahuldamata. Kohus määras täiendavalt õiguse pojaga telefoni teel suhtlemiseks. Kaebaja osales kohtu määratud kohtumistel sotsiaaltöötajaga vanematevaheliste suhete parandamiseks. Avaldus EIK-ile oli konventsiooni artikli 8 rikkumise tuvastamiseks külastusõigus takistas isa-poja suhete kujunemist ning ametivõimude passiivsus ei võimal-

danud tal säilitada normaalseid suhteid oma pojaga. EIK selgitas kohtulahendis, et "lepinguosalistel riikidel on kohustus toetada vanemate ja laste suhete taastumist vaatamata sellele, et lapse vanematel on omavaheline konflikt. Selline kohustus ei ole absoluutse iseloomuga ning eeldab kõigi osapoolte koostööd. Jõu kasutamine külastusõiguse realiseerimiseks peab olema piiratud ning arvestama lapse huve. Ametivõimude tegevust tuleb hinnata aspektist, kas nad astusid kõiki mõistlikke samme konkreetses olukorras lapse ja vanema suhtlemise tagamiseks. Tegutseda tuleb kiiresti, sest aja kulgedes võivad suhted kahjustuda. Vanema käitumine on üheks asjaoluks artikli 8 riive hindamisel. EIK-i ülesanne ei ole asendada siseriiklike kohtute järeldusi. Kuivõrd kohtud andsid kaebajale täiendavalt üksnes õiguse pojaga suhtlemiseks telefoni teel, siis ei olnud EIK-il alust lugeda külastusõiguse ulatust ebamõistlikuks. Kohus tunnustas kaebaja osalemist sotsiaaltöötajaga kohtumistel. Samas ei palunud kaebaja kohtutäituril tagada külastusõiguse realiseerumist. Kaebaja oli kohtutäituri pädevusest teadlik, sest palus viimasel toimetada oma endisele abikaasale erinevaid õigusdokumente. Kaebaja valis enda õiguste kaitseks kaebamise prokurörile endise abikaasa tegevuse peale, millel puudus otsene mõju kaebaja peamise eesmärgi – lapse külastusõiguse - realiseerumise saavutamiseks.

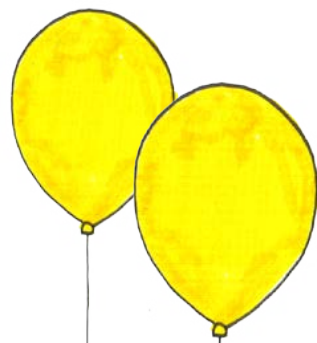
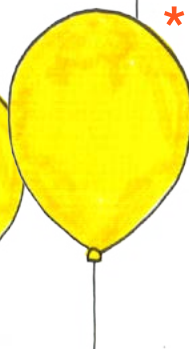
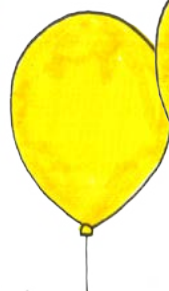
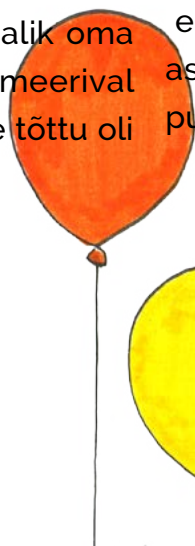

Jõu kasutamise lähte eeldustest suhtlusõiguse tagamisel on EIK selgitanud ka kohtuasjas Lombardo vs Itaalia, kohtuotsus 29.01.2013. EIK asus selles kohtuasjas seisukohale, et lepinguosalisel riigil on kohustus tagada vanema ja lapse suhtlusvõimalus ka vanematevahelise konflikti korral. Vajadusel tuleb kohaldada ettevalmistavaid meetmeid. Ametivõimudel tuleb tegutseda kiiresti, välistamaks ajafaktori mõju vanema ja lapse suhetele. Jõu kasutamine külustusõiguse teostamiseks on äärmuslik ja erandlik meede. Jõu kasutamise otsustamisel tuleb arvestada sellega, et artiklist 8 ei tulene lapsevanemale õigust nõuda külustusõiguse teostamist lapse tervisliku seisundi kahjustamise hinnaga.

EIK osundas ametivõimude passiivsusele. Kohtud üksnes märkisid lapse ema vastutegutsemist külustusõigusele ning andsid välja uusi määrusi külustusõiguse teostamiseks. Ametivõimud oleksid pidanud kasutama psühholoogilist nõustamist kõigile asjaosalistele selleks, et kaebajal oleks võimalik oma õigusi teostada last mittetraumeerival viisil. Ametivõimude passiivsuse tõttu oli asjas artikli 8 rikkumine.

Vajadusele suunata vanemad konflikti olukorras psühholoogilisele nõustamisele või sotsiaaltöötaja juurde on viidanud EIK ka varasemalt kohtuasjas Pascal vs Rumeenia, kohtuotsus 17.04.2012. EIK rõhutas selles kohtuasjas oma varasemale kohtupraktikale toetudes järgnevaid põhimõtteid. Riigi kohustus lapsega suhtlemisõiguse tagamisel on menetlusliku iseloomuga ning ei ole suunatud tulemusele. Riigilt eeldatakse mõistlike sammude astumist külustusõiguse tagamiseks, kusjuures primaarseks vahendite valikul on lapse huvid – need võivad prevaleerida vanema õiguste üle. EIK leidis, et ametivõimud ei ületanud hindamisruumi.

Suhted avaldaja ja endise abikaasa vahel olid väga pingestatud, sest avaldaja esitas üle 100 avalduse kriminaalasjade algatamiseks. Laps ei soovinud isaga suhelda. Ametivõimud määrasid emale küll rahatrahve, kuid need ei olnud ülemäära suured. Vastupidisel juhul aga võinuks sattuda ohtu lapse heaolu. Avaldaja oleks võinud kujunenud delikaatses olukorras paluda sotsiaaltöötajate abi või psühholoogi ekkumist, kuid ta ei teinud seda. Nende asjaolude kogumisel leidis EIK, et asjas puudus artikli 8 riive.

Lapse eraldamisel perest on EIK kohtuasjas X. vs Sloveenia, kohtuotsus 28.06.2012 selgitanud, et lapse eemaldamine vanematest peab reeglina olema nii lühiajaline kui praktiliselt vajalik. Laste äravõtmine vanematelt peab reeglina olema ajutise iseloomuga ning ametivõimudel on jätkuv kohustus tagada pereliikmete ühinemine ja peresidemete taastamine.

See kohustus laieneb nii täitev- kui kohtuvõimule. Alati on kohtutel kohustus lastega seotud asjade kiireks lahendamiseks, sest vastasel juhul määrab aeg õiguslikke küsimusi.

*** * ***

Ka kohtuasjas T. vs Tšehhi Vabariik, kohtuotsus 17.07.2014 rõhutas EIK, et ainult väga erandlikel asjaoludel on lubatud vanema ja lapse suhete katkestamine. Riigi negatiivsed ja positiivsed kohustused vastavas kontekstis ei ole selgelt eristatavad, kuid mõlemal juhul on vajalik saavutada mõistlik tasakaal võistlevate huvide vahel.

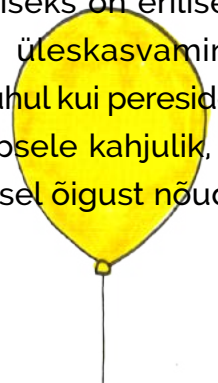
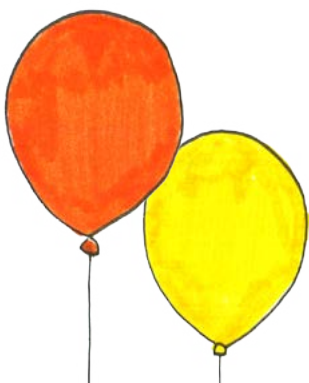
Kui laps võetakse vanemalt ära, siis tuleb väga sügavalt kaaluda sellise meetme vajalikkust, sest sellega võib kaasneda

vanema ja lapse suhte püsiv katkemine. EIK analüüsis asja tehioalusid ning leidis, et ametivõimud tegutsesid lapse parimates huvides. Laps peaaegu ei tundunud kaebajat ning tema paigutamine hooldusasutusse lähtus vajadusest tagada talle turvaline keskkond. Seetõttu ei olnud asjas artikli rikkumist seoses lapse paigutamisega hooldusasutusse. EIK juhtis tähelepanu sellele, et riigi positiivne kohustus lapse ja vanema suhete tugevdamiseks seisneb ka nõustamises ja muudes meetmetes, mille eesmärk on viia vanema ja lapse kooselamiseni.

*** * ***

Üldjuhul on ka EIK rõhutanud, et lapse parimates huvides on suhete säilimine bioloogilise perekonnaga. Kohtuasjas J. jt vs Soome, otsus avalduse vastuvõetavuse kohta 12.02.2013. selgitas EIK, et laste ja vanemate suhetesse vahelesegamine on vajalik demokraatlikus ühiskonnas siis, kui ametivõimudel on selleks mõjuvad ja piisavad põhjused ning otsustusprotsessis on kaalutud kõigi osapoolte huve.

Lapse parimad huvid on alati primaarsed. Lapse parimates huvides on esiteks sidemete säilimine bioloogilise perekonnaga – v.a juhul, kui vastupidiseks on erilised põhjused; ning teiseks üleskasvamine turvalises keskkonnas. Juhul kui peresidemete säilimine oleks lapsele kahjulik, ei ole vanemal artikli 8 alusel õigust nõuda

selliste sidemete säilimist. Siseriiklikul kohtul tuleb lapse parimate huvide väljaselgitamisel lähtuda muuhulgas lapse vanusest, küpsusest ja soovidest. Ametivõimudel on avar hindamisruum piiramaks ajutiselt lapse suhtlust Vanematega ning tagamaks lapsele ajutiselt alternatiivset hoolekannet. Hindamisruum on kitsas selliste meetmete kohaldamisel, mis täiendavalt piiraksid lapse ja vanema suhtlust. Peresuhetega seotud otsuste tegemisel tuleb kohtul muuhulgas arvestada faktilisi, emotsionaalseid, psühholoogilisi, materiaalseid ja meditsiinilisi asjaolusid. Lapse ajutisel äravõtmisel tuleb eeldada, et laps saaks peatselt uuesti kasvada oma esialgses perekonnas.

Kohtuasjast Vojnity vs Ungari, kohtuotsus 12.02.2013 tuleneb, et vanema usutunnistuse tõttu lapsega suhtlemise piiramist saab lugeda diskrimineerimiseks.

Diskrimineerimise keeld tuleneb EIÕK artiklist 14. Kaebaja lahutas abielu 2000. a ning noorem poeg määrati ema juurde elama. Kahel korral keeldusid Ungari kohtud lahendamast kaebaja taotlust poja külastusõiguse otsustamiseks

põhjendusega, et kaebaja kuulub Kristuse usutunnistajate kogudusse (Congregatio pro Doctrina Fidei) ning temaga suhtlemine avaldab lapsele ebasoovitavat mõju. EIK leidis, et Vanema suhtes lapsega on artikli 8 kaitsealas. Isikute erinevaks kohtlemiseks peab olema objektiivne ja mõjuv põhjendus – vastasel korral on erinev kohtlemine diskrimineerimine. Kaebaja erinevaks kohtlemiseks oli seaduslik alus ning sellel oli legitiimne eesmärk – lapse parimate huvide kaitse isiksuse kujunemisel. Seetõttu tuli selgitada, kas peresuhete piiramine oli proportsionaalne.

Lapseröövi asjades on EIK kohtuasjas X. vs Läti, Suurkoja otsus 26.11.2013 täpsustanud suuniseid kohtutele Haagi lapseröövi konventsiooni kohaldamisel perekonna olukorra analüüsi ulatuse osas. Alati tuleb arvestada lapse paremaid huve ning tuleb käsitleda laia küsimuste ringi, sh emotsionaalseid, psühholoogilisi, majanduslikke ja meditsiinilisi aspekte. Alati on vajalik peresituatsiooni süvaanalüüs ning kaasata asja otsustamisesse ka seotud isikud selleks, et nende huve tasakaalustada.

Erinevaid rahvusvahelisi õigusakte tuleb kohaldada harmooniliselt ning välisendada lepinguliste kohustuste konflikti. Eksisteerib rahvusvaheline konsensus eelistamaks perekonfliktil olukorras lapse huve – lapse huvid on erinev mõiste vane-

mate huvidest. Lapse huvide arvestamisel annab Haagi lapseröövi konventsioon võimaluse kohaldada erandlikku lähenemist – keelduda lapse tagastamisest – teatud aja möödumise või tagasisaatmisel kõrgendatud riski korral (vastavalt konventsiooni artiklid 12 ja 13 „b“). EIK ei asenda siseriiklike kohtute järeldusi, vaid uurib seda, kas siseriiklikud otsused kaitsevad lapse huve.

Kohtuasjas Raw jt vs Prantsusmaa, kohtuotsus 07.03.2013 rõhutas EIK, et siseriiklikel kohtutel on kohustus uurida väga tähelepanelikult väiteid last ohustava kõrgendatud riski kohta tagasisaatmisel – selline uurimine ilmneb kohtuotsuse põhjendustest, ning samuti on kohtutel kohustus veenduda, et lapse huvid on sihtriigis kaitstud. Suurkoja arvates oli kokkusobimatu lapse parimate huvide kaitse eeldusega ringkonnakohtu keeldumine võtta tõendina vastu psühholoogi ekspertarvamus, et lapse lahutamine emast põhjustab talle sügava trauma.

Ringkonnakohtu käsitus sellest, et niisugune arvamus on seotud hooldusõiguse küsimuse ning mitte lapse elukoha otsustamisega, ei olnud õige. Kohtul tulnuks ka süveneda küsimusse, kas lapse emal on võimalik temaga koos Austraaliasse reisida. Haagi lapseröövi konventsioonist tulenev lühikene tähtaeg ei kaalu üles

kohustust sellist küsimuste hindamiseks. Seetõttu nõustus Suurkoda kohtukojaga, et Läti rikkus artiklist 8 tulenevat menetluslikku kohustust kaebaja pereelu kaitsmisel.

Kokkuvõttes aga tuleneb ka EIK praktikast, et lapse huvid on prioriteetsed peresuhete reguleerimisel.

Kohtuasjas Buchs vs Šveits, kohtuotsus 27.05.2014 avaldas veelkord EIK, et EIK ei asenda enda hinnangutega siseriiklike kohtute hinnanguid. Riikidel on avar hindamisruum peresuhete otsustamisel, kuid laste huvid on alati prioriteetsed.

Kohtuasjas P.K. vs Poola, kohtuotsus 10.06.2014 rõhutas EIK täiendavalt, et kohustus tagada vanema ja lapse suhtlus ei seisne tulemuse saavutamises, vaid meetmete hoolsas kohaldamises. Artikkel 8 kaitseb isiku era- ja pereelu puutumatust ametivõimude omavolilise sekkumise vastu.

Sellel sättel on ka positiivse kohustuse aspekt, st ametivõimudel tuleb tagada kohaste meetmetega pereelu kaitse. Lapsevanemal ei ole õigust nõuda last kahjustavate meetmete kohaldamist. Ametivõimude kohustus tagada vanema

suhtlus lapsega ei ole absoluutne. Tegemist on hoolsale menetlusele ning mitte lõpptulemusele suunatud kohtusega.

Kohtuasjas Gobec vs Sloveenia, kohtuotsus 03.10.2013, asus EIK seisukohale, et kohtutel tuleb arvestada teismelise lapse valmidust lahuselava vanemaga suhtlemiseks.

Kaebaja tütar elas pärast kaebaja ja abikaasa abielulahutust ema juures. Kohus ei määranud kaebaja ja lapse külastuse korraldust, sest kaebaja ja tema endine abikaasa olid selles ise kokku leppinud. Kuivõrd laps hakkas isa võõristama, siis palus kaebaja kohtutel määrata külastuste ajagraafik, kuid kohtud keeldusid tema taotlust rahuldada. EIK rõhutas, et EIÕK artiklist 8 ei tulene vanemale õigust selliste meetmete kohaldamiseks, mis võiksid olla kahjulikud lapse arengule. Kui väikeste laste puhul tuleb ametivõimudel endil otsustada lapse parimate huvide üle, siis lapse kasvades on ta suuteline ise oma seisukohti kujundama ja kohtutel tuleb lapse arvamust kuulata. Kaebaja laps oli lahutuse ajal juba 10-aastane ning koges lahutuse raskeid külgi. Laps ei soovinud isaga suhelda ning see oli EIK-i arvates piisavaks aluseks ametivõimudele kohtulikust sekkumisest keeldumisel. Kaebaja taotlusel üritas sotsiaalamet leevendada lapse vastumeelsust isaga suhtlemiseks, kuid sellel ei olnud tagajärgi. Ametivõimud astusid EIK-i arvates kõik mõistlikud sammud kaebaja suhtlemise tagamiseks eraldi elava lapsega. Kaebajale oli tagatud juurdepääs kohtumenetlusele ning puudus igasugune alus väita diskrimineerimist.

Artikkel avaldatakse projekti Hea nõu lastega peredele raames Justiitsministeeriumi toel

* * *

Lapse parimate huvide kohta leiab EIK poolsed selgitused kohtuasjast M. R. ja L. R. vs Eesti, otsus avalduse vastuvõetavuse kohta 15.05.2012. EIK tegi selles kohtuasjas detailse ülevaate õiguskäsitlusest seoses lapseröövi asjadega, tuues välja järgmised põhimõtted:

Konventsiooni ei saa tõlgendada vaakumis, vaid koosmõjus 1969. a Viini lepingute konventsiooniga:

- 1)** Konventsiooni artiklist 8 tulenevat kohustust vanemate ja laste kooselu tagamiseks asjades tuleb tõlgendada koosmõjus Haagi lapseröövi konventsiooni ja 1989. a Laste õiguste konventsiooniga;
- 2)** EIKi pädevuses on hinnata, kas siseriiklikud kohtud on taganud konventsiooni artiklis 8 sätestatud põhimõtteid;
- 3)** Otsustav on õiglase tasakaalu tagamine vastandlike huvide vahel (vanemad, laps, avalik kord);
- 4)** Lapse parimate huvide mõistel on kaks aspekti: säilitada suhted perekonnaga, v.a kui see on tõendite alusel ilmselgelt ebasoovitav; ning kasvada isiklikku arengut soodustavas keskkonnas;
- 5)** Lapse tagastamine Haagi konventsiooni alusel ei ole automaatne;
- 6)** Siseriiklikel kohtutel on lähedasem kontakt asjaosalistega;
- 7)** EIKi ülesanne on selgitada, ka siseriiklikud kohtud on viinud läbi süvaanalüüsi perekonna tervikolukorra kohta, käsitledes muuhulgas asjaga seotud faktilisi, emotsionaalseid, majanduslikke ja meditsiinilisi aspekte.

MÕTLE KOOS LAPSEGA

Koht kõikidele

NÄIDISKÜSIMUSI

- Kas pildil on midagi, mis sulle eriliselt silma torkab?
- Kuidas nad pildil end tunnevad? (Osuta pildil erinevatele lastele ja räägi nende tundeid väljendavatest erinevatest ilmetest)
- Kas seal on lapsi, kes on omavahel head sõbrad?
- Kas seal on keegi, kes on kõrvale tõrjutud?
- Kas pildil on keegi, kellest sinu arvates on kahju?
- Mida me saame nende heaks teha, kellest meil on kahju?
- Kas nad on ühesugused? Kas meie oleme ühesugused?
- Kas meile meeldivad erinevad asjad? Mis sulle meeldib ja mis sulle ei meeldi?
- Proovi märgata pildil neid, kes on head sõbrad. Kuidas aru saada, kes on „head sõbrad“ kas nad erinevad teistest?
- Mida saaksid head sõbrad teha, et kedagi ei narritaks ega tõrjutaks kõrvale?

LISAINFO

www.lastekaitseliit.ee

ajakiri.lastekaitseliit.ee

lapsehaal.lastekaitseliit.ee

www.targaltinternetis.ee

www.kiusamisestvabaks.ee

konventsioon25.lastekaitseliit.ee

UURI KA LASTEKAITSE LIIDU LASTELAAGRITE KOHTA

www.lastelaagrid.eu

Lastekaitse Liit
Estonian Union for Child Welfare

**Anna meile tagasidet ja soovita teemasid,
mida võiksime järgmistes numbrites kajastada.**

ajakiri@lastekaitseliit.ee

